Universiteit
Leiden
The Netherlands

I'll take you under my wing: Positive parenting in foster care

Schoemaker, N.K.

Citation
Schoemaker, N. K. (2020, September 29). *I'll take you under my wing: Positive parenting in foster care*. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/137181

Version:	Publisher's Version
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/137181

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle http://hdl.handle.net/1887/137181 holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Schoemaker, N.K.
Title: I'll take you under my wing: Positive parenting in foster care
Issue Date: 2020-09-29

Summary in Dutch

Nederlandse samenvatting

Zoals vermeld in het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties is pleegzorg – net als andere vormen van gezinsopvoeding zoals adoptie – wenselijk wanneer een kind (tijdelijk) niet bij de biologische ouders kan wonen. Pleegkinderen hebben naast een scheiding van hun biologische ouders vaak te maken gehad met andere negatieve vroege ervaringen, zoals verwaarlozing of mishandeling, voordat zij in een pleeggezin geplaatst worden. Deze vroege ervaringen kunnen de ontwikkeling van kinderen negatief beïnvloeden, wat weer kan resulteren in emotionele en gedragsproblemen. Een veilige gehechtheidsrelatie met de pleegouders kan de ontwikkeling van deze problemen voorkomen of verminderen. Negatieve vroege ervaringen kunnen er echter voor zorgen dat pleegkinderen het lastig vinden om nieuwe volwassenen in hun leven te vertrouwen, wat de ontwikkeling van een veilige gehechtheidsrelatie met pleegouders kan bemoeilijken. Pleegouders kunnen bovendien problemen ondervinden tijdens het opvoeden van een kind met problemen en een achtergrond van negatieve vroege ervaringen. Zij hebben mogelijk baat bij opvoedondersteuning, zoals interventieprogramma's, om hen te helpen bij de zorg voor hun pleegkind.

Het onderzoek beschreven in dit proefschrift had als doel bij te dragen aan de kwaliteit van pleegzorg uitgaande van drie doelstellingen. Ten eerste is nagegaan of bestaande (inter)nationale opvoedinterventies effectief zijn in het bevorderen dan wel verbeteren van ouderschap- en kinduitkomsten in pleegzorg en adoptiegezinnen. Ten tweede is de effectiviteit onderzocht van een aangepaste versie van het in Nederland ontwikkelde interventieprogramma Video-feedback Intervention to promote Positive Parenting and Sensitive Discipline (VIPP-SD) voor pleegzorg, oftewel VIPP-Foster Care (VIPP-FC). En ten derde is onderzocht welke factoren samenhangen met ongeremd sociaal gedrag (in de praktijk ook wel allemansvriendjesgedrag genoemd) bij pleegkinderen.

Effectiviteit van Bestaande Interventieprogramma's voor Pleegzorg

De effectiviteit van interventieprogramma's voor pleeg- en adoptiegezinnen is met een meta-analytische benadering onderzocht in *Hoofdstuk 2*. De bevindingen van verschillende individuele studies zijn samengenomen en geanalyseerd in acht afzonderlijke meta-analyses. De resultaten laten zien dat interventies effectief zijn in het bevorderen van sensitiviteit en opvoedkennis en -attituden en in het verminderen van dysfunctioneel disciplineren en opvoedstress bij pleeg- en adoptieouders. De resultaten laten ook zien dat interventieprogramma's effectief zijn in het verminderen van gedragsproblemen bij pleeg- en adoptiekinderen, maar niet in het bevorderen van een veilige gehechtheidsrelatie en in het normaliseren van de niveaus van het stresshormoon cortisol gedurende de dag. Ook waren de interventies niet effectief in het verminderen van *breakdown* (voortijdig afgebroken plaatsing). Omdat de interventies op de pleeg- of adoptieouders waren gericht,

zijn de effecten van interventieprogramma's op kinduitkomsten en *breakdown* indirect en kan het meer tijd kosten voordat effecten op gehechtheid, cortisol en *breakdown* worden waargenomen. Helaas zijn longitudinale interventiestudies schaars, waardoor de effecten van opvoedinterventies op kinduitkomsten en *breakdown* over tijd nog niet duidelijk zijn.

Effectiviteit van Video-feedback Intervention program to promote Positive Parenting and Sensitive Discipline in Foster Care (VIPP-FC)

In *Hoofdstuk 3* is het gebruik van VIPP-SD in verschillende doelgroepen beschreven. VIPP-SD is gebaseerd op de gehechtheids- en sociaal lerentheorie en kan ingezet worden bij opvoeders met kinderen van 1 tot 6 jaar oud. De effectiviteit van VIPP-SD is aangetoond in verschillende populaties (zowel ouders als kinderen met een risico op problemen) met positieve effecten op sensitief ouderschap en kinduitkomsten. Dit hoofdstuk gaat nader in op de ontwikkelde module waarmee VIPP-SD gebruikt kan worden in pleegzorg, VIPP-FC. Het studieprotocol voor de *randomized controlled trial* (RCT; gerandomiseerd onderzoek met een controlegroep) waarmee de effectiviteit van deze aangepaste module werd getoetst, is beschreven in *Hoofdstuk 4*. VIPP-FC bestaat, net als VIPP-SD, uit zes huisbezoeken waarin video-feedback wordt gegeven door een ondersteuner. De eerste vier bezoeken zijn steeds gericht op een specifiek thema omtrent sensitiviteit (bijvoorbeeld exploratie- en gehechtheidsgedrag van het kind), sensitief disciplineren (bijvoorbeeld bekrachtigen van gewenst gedrag van het kind) en pleegzorg (bijvoorbeeld ontbrekende of subtiele gedragssignalen van het kind), waarbij de pleegzorgthema's zijn toegevoegd aan het bestaande VIPP-SD programma. De laatste twee bezoeken zijn zogenaamde booster-sessies, waarin alle thema's herhaald worden.

In totaal zijn 60 pleeggezinnen geïncludeerd in de RCT, waarvan 30 toegewezen zijn aan de interventiegroep die VIPP-FC hebben ontvangen en 30 aan de controlegroep die een dummy-interventie hebben ontvangen. De dummy-interventie bestond uit zes telefoongesprekken waarin de algemene ontwikkeling van het kind werd besproken. Gegevens over verschillende ouder- en kinduitkomsten zijn verzameld, waarvan de ouderuitkomsten sensitiviteit, disciplineren en opvoedattituden de primaire uitkomstmaten waren. In *Hoofdstuk 5* is de effectiviteit van VIPP-FC op deze ouderuitkomsten beschreven. De resultaten laten geen evidentie zien voor onze hypothese dat VIPP-FC effectiever is in het bevorderen van sensitiviteit, disciplineren en opvoedattituden dan de dummy-interventie. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat er sprake is geweest van een selectiebias (het systematisch selecteren van pleeggezinnen waarbij, in dit geval, de interventie weinig effect zal hebben): al bij de voormeting laten de deelnemende pleeggezinnen namelijk een relatief hoge mate van sensitief opvoedgedrag en -attituden zien. Hierdoor is mogelijk een plafondeffect opgetreden, dat wil zeggen dat de pleegouders bij de voormeting al zodanig hoog scoorden op sensitiviteit, disciplineren en opvoedattituden dat er weinig ruimte voor verbetering was. Het kan dus zijn dat de pleeggezinnen die de meeste uitdagingen en/

of problemen in de opvoeding ervaren (bijvoorbeeld bij veel gedragsproblemen bij het kind) en die daarom het meest zouden profiteren van VIPP-FC niet in de huidige studie zijn geïncludeerd.

Samenhangende Factoren van Ongeremd Sociaal Gedrag

In *Hoofdstuk 6* worden de bevindingen beschreven van een correlationeel onderzoek naar de relaties tussen ongeremd sociaal gedrag, gehechtheid, ouderlijke sensitiviteit en inhibitiecontrole van het kind. Ongeremd sociaal gedrag is atypisch gedrag dat vaak wordt gezien bij kinderen die in een kindertehuis verbleven en bij pleegkinderen. Dit gedrag is op twee manieren gemeten: met een vragenlijst (Indiscriminate Friendliness Questionnaire) ingevuld door pleegouders en met een observatie door middel van de Stranger at the Door procedure. Gehechtheid en inhibitiecontrole waren significant gerelateerd aan gerapporteerd ongeremd sociaal gedrag; een veilige gehechtheid en slechtere inhibitiecontrole waren geassocieerd met een hogere mate van ongeremd sociaal gedrag. Ouderlijke sensitiviteit was niet gerelateerd aan gerapporteerd ongeremd sociaal gedrag en er zijn ook geen statistisch significante associaties gevonden tussen gehechtheid, sensitiviteit en inhibitiecontrole met geobserveerd ongeremd sociaal gedrag. Pleegkinderen met een veilige gehechtheid lijken dus vaker sociale interacties met anderen (waaronder vreemden) aan te gaan, terwijl een betere inhibitiecontrole juist samengaat met minder ongeremd sociaal gedrag. Opgemerkt moet worden dat deze resultaten alleen gevonden zijn voor ongeremd sociaal gedrag gerapporteerd door pleegouders en niet voor ongeremd sociaal gedrag geobserveerd door onafhankelijke onderzoekers. Meer onderzoek is nodig om kennis op te doen over de validiteit van de verschillende meetinstrumenten om ongeremd sociaal gedrag in kaart te brengen, en andere mogelijke factoren en onderliggende mechanismen van dit gedrag.

Aanbevelingen voor Toekomstig Onderzoek

Het is belangrijk om te weten welke pleeggezinnen (bijvoorbeeld netwerkpleeggezinnen) het meest profiteren van opvoedinterventies en welke specifieke interventie-elementen het meest effectief zijn. Pleeggezinnen kunnen van elkaar verschillen en een interventie die effectief is voor het ene gezin hoeft niet dezelfde resultaten op te leveren in een ander gezin. Het *Distillation and Matching Model* (DMM) en een *Common Components Analysis* (CCA) kunnen gebruikt worden om te onderzoeken welke interventie-elementen het meest effectief zijn. Bij DMM groepeert men interventieprogramma's op basis van empirische bevindingen die vervolgens gekoppeld kunnen worden aan relevante factoren zoals individuele eigenschappen van gezinnen, terwijl men bij CCA gemeenschappelijke componenten van interventieprogramma's identificeert en evalueert die effectief zijn in het behalen van de gewenste resultaten.

Zoals eerder beschreven, zijn langetermijneffecten van interventieprogramma's schaars. De individuele studies die met een meta-analytische benadering zijn geanalyseerd in *Hoofdstuk 2* hadden gemiddeld een interval van 4 maanden tussen de voormeting (voorafgaand aan de interventie) en de nameting (na afloop van de interventie). Daarnaast werden in 19 van de in totaal 53 studies resultaten gerapporteerd op ten minste één vervolgmeting na de nameting. Deze vervolgmeting vond gemiddeld 6 maanden na de nameting plaats. Er was dus misschien te weinig tijd om positieve effecten op kinduitkomsten en *breakdown* te kunnen waarnemen en toekomstige longitudinale interventiestudies zijn daarom nodig om langetermijneffecten te onderzoeken.

Tot slot kunnen er twee specifieke aanbevelingen voor toekomstige effectiviteitsstudies naar VIPP-FC worden gedaan. Ten eerste lijken de pleeggezinnen uit het huidige effectiviteitsonderzoek al bij de voormeting relatief goed te functioneren wat er mogelijk toe heeft geleid dat VIPP-FC niet effectief was in het bevorderen van sensitief opvoedgedrag en -attituden. Toekomstig onderzoek waarbij pleeggezinnen met een verhoogd risico op problemen worden geïncludeerd – zoals pleegouders die insensitief opvoedgedrag vertonen of kinderen met een hoge mate van gedragsproblemen – zou waardevol zijn om conclusies over de effectiviteit van VIPP-FC te kunnen trekken. Ten tweede is tot nu toe alleen de effectiviteit van VIPP-FC op de ouderuitkomsten onderzocht waarvan de resultaten zijn beschreven in *Hoofdstuk 5*. De effectiviteit van VIPP-FC op de secundaire kinduitkomsten en neurobiologische parameters voor stressregulatie is nog onbekend, maar gegevens over gehechtheid, gedragsproblemen, ongeremd sociaal gedrag en stressregulatie zijn reeds verzameld en zullen in de toekomst geanalyseerd worden. De resultaten van deze analyses kunnen de vraag beantwoorden of VIPP-FC effectief is in het bevorderen van een veilige gehechtheidsrelatie tussen pleegouders en kinderen, in het voorkomen of verminderen van gedragsproblemen en ongeremd sociaal gedrag bij pleegkinderen en in het verbeteren van de stressregulatie bij zowel pleegouders als -kinderen. Omdat de pleegouders uit de huidige studie al een relatief hoge mate van sensitief opvoedgedrag en sensitieve opvoedattituden laten zien, was er voor VIPP-FC ondersteuners tijdens de huisbezoeken wellicht meer ruimte om te focussen op de specifieke pleegzorgthema's. Als gevolg daarvan zou VIPP-FC, ondanks de niet gevonden interventie-effecten op de primaire ouderuitkomsten, mogelijk wel positieve effecten op de secundaire uitkomsten kunnen laten zien.

Conclusie

Het onderzoek beschreven in dit proefschrift laat zien dat pleegouders kunnen profiteren van opvoedinterventies die erop gericht zijn hen te ondersteunen bij de regelmatig voorkomende uitdagingen in de opvoeding van kinderen met negatieve vroege ervaringen. Interventieprogramma's zijn echter niet in alle gevallen en niet voor alle pleegouders effectief. De meeste interventiestudies zijn uitgevoerd in de Verenigde Staten (VS) en Nederlandse

resultaten zijn niet altijd consistent met de resultaten uit de VS. De resultaten uit de VS en Nederland zijn mogelijk ook niet vergelijkbaar vanwege verschillen in de organisatie van pleegzorg in deze landen. Als we effectieve hulp willen aanbieden aan Nederlandse pleeggezinnen, zou de effectiviteit van opvoedinterventies vaker ook in Nederland onderzocht moeten worden. In tegenstelling tot onze verwachtingen is er geen bewijs gevonden voor de effectiviteit van VIPP-FC op opvoedgedrag en attituden van pleegouders. Pleeggezinnen hebben mogelijk echter verschillende individuele behoeftes wat betreft extra opvoedondersteuning om hen te helpen bij de moeilijkheden die zij kunnen ervaren in de opvoeding van pleegkinderen. Toekomstig onderzoek is nodig om te onderzoeken welke specifieke interventie-elementen effectief zijn in het ondersteunen van pleeggezinnen met specifieke uitdagingen en/of eigenschappen. Kennis over effectieve interventie-elementen is nuttig zodat pleegzorgprofessionals opvoedinterventies kunnen matchen aan individuele pleeggezinnen.